

higten betreft. door de uitgen voor zwijnen (met blinden gedachte, dat tan. God heeft onthield; en zaak praten? uren, dat hem dan zullen ze r anders heeft

op het wijde land, onder open luchten, had zijn leven niet aantrekkelijker gemaakt, dan dat van den harden werker in de stad. Integendeel, de moderne streekroman of het verhaal van het land, gaven het beeld van een voortdurenden, harden strijd om het bestaan van geestelijk dikwijls zeer beperkte menschen. Het slechte bleek evengoed in den boer te kunnen fieren, als het onkruid op zijn land.

De lezer vraagt dan ook niet meer naar de sulkeren figuren uit de oude dorpsver telling, maar wil de wisselwerking leeren kennen tus schen den mensch en zijn geboorte grond. Zij wil zien hoe het komt, dat de personen uit een bepaalde streek zijn, zooals ze zijn.

Het boek — zijn eerste? — dat Jan Breunese schreef over het leven in een Zeeuwsch zee-dorp, houdt het midden tus schen een ouderwelsche en een moderne dorpsver telling. Geen oogenblik doet de schrijver moeite, de menschen beter te maken dan ze zijn, erg idyllisch is het leven in dit dorp daar niet. Maar aan den anderen kant geeft hij evenmin een diepen blik in het binnenste van zijn menschen, het verhaal is te vlak, er gebeurt te veel en toeh gebeurt er eigenlijk niets in, dat de dorps sfeer typisch karakteriseert.

De malaise heeft ook het visschers dorp in zijn greep, maar dat is niet de oorzaak, dat we niets komen te weten van het leven der mosselweeke rs en handelaars. Af en toe licht de schrijver een puntje van den sluier op en vernemen we iets van het ongeregelde leven van verschillende der mannen in Antwerpen. Van de zee of Schelde bemerkten we totaal niets. Er staan den heelen dag mannen op de kaai, maar hun oogen zijn gericht naar het dorp, hun ooren zijn gespits op het luisteren naar schandaaltjes, kletspraatjes en achterklap. Het voornaamste wat een nieuw gemeenteraadslid kan doen, is te zorgen, dat er een nieuwe, stevige bank komt te staan op de kaai en de raad gaat dadelijk met het voorstel mee, blijkbaar inziende dat hier een groot gemeente-belang gediend wordt.

Is het uiterlijke leven, het milieu, van geringe beteekenis voor het verhaal, het innerlijk der menschen wordt ook niet scherp belicht. Het zijn allemaal kerksche menschen, maar bij uitzondering blijkt er ook geloof aanwezig te zijn. De grootste lasteraars, drinkebroers en vloekers zijn trouwe kerkgangers. Soms slechts krijgt men het gevoel, dat de schrijver het geestelijke leven dier dorpe lingen en visschers wil teekenen als dood geloof. Maar dan vraagt men zich toch af, of er dan in het geheel geen bezit van christelijk geloof en leven in het dorp aanwezig is, zoodat een man als de „vrome“, ouderling-raadslid, Steven, de algemeene achtung kan blijven genieten. Is hier niet heel erg generaliseerd, waardoor een in Zeeland voorkomende mentaliteit een vast kenmerk wordt? Hoe ver zijn we met een dergelijke beschrijving af komen te staan van den idealen buitenman van Cremer!

Tegenover de groote meerderheid stelt de schrijver enkele figuren, die anders, beter zijn. Joost, vals ch van diefstal beschuldigd, blijkt een flinke korel te zijn, maar hij komt niet genoeg uit, even als zijn moeder, van wie maar heel weinig gezegd wordt, maar die de gaafste figuur is uit het boek. Jaap van Arie, de tegenspeler van Joost, is karica turaal slecht. Hij is een soort incarnatie van alle dorps ondengden, maar te weinig als echt mensch gezien, om zijn gevangenneming als noodzakelijk slot van het boek te motiveeren.

Als men van een hoofdpersoon wil spreken, dan is dit Bosman, de schoenmaker, kerkeraadslid en later gemeenteraadslid voor de mannen van de kaai. Ook zijn karakterteekening is niet sterk. Aanvankelijk lijkt hij een figuur, zoo als er in sommige plaatsen voorkomen, die zich er voor leent wegens een misplaatst gevoel van geestigheid of uit gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel, kandidaat te worden voor den gemeenteraad. Later blijkt echter, dat èn de jongens die hem naar voren schuiven èn de schoenmaker zelf, achter een zekere lachhartigheid een dieperen ernst bezitten.

Bosman ontpopt zich ten slotte als een waar christen, een ernstig burger, aan wien de belangen van anderen gerust kunnen worden toevertrouwd, maar die door aanleg beter geschikt is voor een ambt in de kerk, dan in het publieke leven. Zijn besluit „ik blaaf bie me ambt in de kerke, want twee ambten 'elieke is niks“, — de laatste zin van het boek — is geheel gerechtvaardigd, door wat van hem verteld wordt.

Het verhaal is niet geheel geslaagd, omdat het eenheid mist. De schrijver bepaalt zich niet tot één geschiedenis, waarin de optredende personen allen een rol spelen, maar tracht door afzonderlijke tafereeltjes, deels ernstig, deels komisch, een beeld te geven van het leven in het dorp en spe ciaal van de mannen aan de kaai. Daardoor komt geen enkele figuur volkomen tot zijn recht, hoewel uit verschillende gedeelten blijkt, dat de schrijver veel meer kon geven dan hij deed. Hij heeft het zich te gemakkelijk gemaakt. Hij heeft stellig oog voor het komische maar overdrijft daarin — zoodat de politiekman uit Dijk Trom lijkt wegge loopen — hij weet de tragiek in het leven wel te beschrijven, maar blijft te veel aan den buitenkant. Zijn personen zijn nu meer typen, dan echte menschen.

Wanneer Breunese zich eens meer gaat concentreeren op één geval, en hij dat rustig laat bezinken, zal hij gemakkelijk dit boek kunnen overtreffen.

„Mannen van de Kaai“, is de beschrijving van het dorpsche leven door een luchtig verteller, die ernst en humor weet te mengen tot een aardig geheel.

Gron.

H. S.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Rationalisatie en Mechanisatie.

V.

Het in de Tweede Kamer gevoerde werkloosheidsdebat geeft ons aanleiding om op een enkel onderdeel van de in deze artikelenserie behandelde onderwerpen, terug te komen.

Zeer merkwaardig was namelijk de rede van het R.-K. Kamerlid Kuiper. „De structurele ontwikkeling in de laatste decennia“, aldus de spreker (we citeren het persverslag) „ligt niet alleen in de handelspolitiek, maar ook op technologisch gebied. Er is geen grond om aan te nemen, dat de mechanisatie haar hoogtepunt heeft bereikt. Het is niet mogelijk om de wijzers der klok terug te zetten. Men moet de gevolgen der technische ontwikkeling nu eenmaal op den koop toe nemen, willen de productiekosten niet boven het buitenlandse peil uitgaan. Daaruit volgt echter ook, dat met de toeneming der industrialisatie ook de mechanisatie en haar gevolgen zullen toenemen“.

„Bij de industrialisatie, opgezet ter bestrijding van de werkloosheid, gaat dus de mechanisatie als helemmerende factor samen. In ons land moet volgens een niet gepubliceerd deskundigen-rapport, de werkloosheid voor tenminste 60 pct. worden toegeschreven aan de ontwikkeling der techniek. Daarom legt het adres van het R.-K. Werkliedenverbond den nadruk op verkorting van den arbeidsduur en arbeidsspreiding. De arbeidstijd zal moeten worden verminderd, naar rato van het percentage der werkloozen, dat aan technische oorzaken is toe te schrijven.“

„Als bezwaar tegen de verkorting van den arbeidstijd wordt de zware kapitaalsinvesteering in verschillende industrieën aangevoerd. Dit bezwaar is gegrond. De verkorting van den arbeidstijd moet dan ook gedifferentieerd worden. Voor de kapitaal-intensieve industrieën zou het meer-ploegenstelsel of de wandelweek moeten worden toe gepast“.

En verder vroeg dit Kamerlid ook „waarom men (de regeering!) niet wil denken aan een autarkischen opbouw der volkshuishouding“. (Alle spat van ons.)

Deze woorden karakteriseeren duidelijk den huidige wandoestand. Dat we wat minder luid juichen over den „zegen der rationalisatie en mechanisatie!“ En erkennen, dat we, mede door de werking dezer factoren, uiterst moeilijke tijden beleven.

De aangehaalde woorden van den heer Kuiper drukken een zeker fatalisme uit. „Er is nu eenmaal niet aan te ontkomen“. De bedrijven móeten rationaliseeren, anders kunnen ze hun poorten wel sluiten. Die rationalisatie stoot arbeiders uit. Compensatie is er niet. Dan maar veertigjarige werk week, of het ploegenstelsel, of de „wandelweek“ (laten we toch dergelijke euphemistische uitdrukkingen hannels; de werkelijkheid is te verschrikkelijk). Alsof die 40-urige arbeidsweek ook maar iets helpen zou. Grijpen wij naar een onverdach te guige: het boekje van Dr Gojko Grdžic, de vorige maal reeds genoemd. Vurig vertolker der rationalisatiegedachte; vurig aanhanger der compensatietheorie!

Genoemde schrijver bespreekt o.m. de vraag of de (door de mechanisatie veroorzaakte) werkloosheid met behulp der „verkorte arbeidsweek“ bestreden kan worden. En hij antwoordt daarop met een krachtig neen.

Want, luidt de redeneering, de invoering der veertigjarige arbeidsweek beteekent, hoe men deze ook toe wil passen, altijd een verhooging der kosten. De rationalisatie bedoelt echter den kostprijs te verlagen; haar werking zou dus gedeeltelijk weer teniet gedaan worden. De ondernemingen zullen (bij invoering) dientengevolge naar methodes zoeken, die het hen mogelijk maken om arbeiders te ontslaan. „Zoo komt men“, oordeelt Grdžic, tot de paradox, dat rationalisatie verkorting van den arbeidstijd tengevolge heeft, en deze weer rationalisatie, enzovoorts tot in het oneindige toe“. Deze conclusie, zegt hij verder, is ook door het „Internationale Arbeidsbureau te Genève“ aanvaard, daar dit bewees, dat de invoering van den achturigen arbeidsdag na den oorlog, voor vele ondernemingen

een reden is geweest om hun bedrijven te rationaliseeren. (Rapport: „De sociale gevolgen der rationalisatie“, 1932, pg. 10. Deze opmerking moge ook den redacteur van „De Opbouw“, die het verband tus schen werktijdverkorting en rationalisatie ontkende, en Mr Colenbrander, die eveneens de invoering van een korteren arbeidstijd aanbeveelt als middel tot bestrijding der werkloosheid, in deze kwestie tot antwoord dienen. Inderdaad kan het genoemde verband herhaaldelijk geconstateerd worden.)

Het is o.i. noodzakelijk, dat de bezwaren tegen de 40-urige arbeidsweek (die veel meer omvatten dan de kostprijsverhoging en de reacties, welke daarvan het gevolg zijn) in dezen tijd volle aandacht hebben. Want de beoordeelaar ontkomt niet aan den indruk, dat de eisch tot harer invoering voor alles een politieke eisch is. Bij de propaganda worden de grieven tegen het huidige mechanische productiesysteem breed uitgemeten, maar de woordvoerders willen niet erkennen, dat de vervulling hunner eischen een sterken prikkel voor verdere mechanisatie vormt. Of is het de bedoeling om dat te verbieden? Moeten de maatregelen, die den kostprijs der goederen verhoogen, gevolgd worden door besluiten, die een verbod tot verlaging daarvan inhouden? Of beteekent die mechanisatie nu opeens geen verlaging?

Mr Colenbrander meent dat de Overheid soms inderdaad moet ingrijpen: Te snelle mechanisatie „kan voor haar aanleiding zijn“ (A.-R. Staatk., 4de kwartaal 1937, pg. 431) om „leiding te geven aan het tempo“, waarmee de mechanisatie ingevoerd wordt. De schrijver laat met dit oordeel duidelijk zien, dat het door hem behandelde vraagstuk veel ingewikkelder is dan de aanvang van zijn artikel zou doen vermoeden.

Het ware ons daarom liever, dat het pleidooi voor de 40-urige arbeidsweek, en de erkenning van de noodzakelijkheid tot het nemen van wettelijke maatregelen tegen mechanisatie (in bepaalde gevallen), gevolgd werd door de erkenning, dat de invloed der rationalisatie op den kostprijs der voortgebrachte goederen, en vooral ook op het „levenspeil“ der bevolking de resultante is van een aantal factoren, die in verschillende, en soms tegengestelde, richtingen werken. Dat het technische systeem van den tegenwoordigen tijd tot defensieve maatregelen dwingt. Dat we langzaam maar zeker (en niet zoo heel langzaam) gaan naar een „economie dirigée“, naar een door den Staat beheerscht oeconomisch leven. Dat het met de „compensatie“ op het oogenblik totaal mis is. Niet (alleen) omdat we in een periode van „laagconjunctuur“ leven, maar (ook) omdat de technische evolutie een der oorzaken van die laagconjunctuur is.

Het reeds genoemde boekje van Grdžic (Rationalisierung, Arbeitslosigkeit und Arbeitszeitverkürzung), dat ons tijdens de schrijven dezer artikelen in handen kwam, is, hoewel de schrijver het als een krachtige verdediging der „voortdurende rationalisatie“ bedoelt, wel geschikt om bezinning te wekken.

Ook deze auteur wijst erop dat de gunstige ontwikkeling van het oconomische leven in het verleden, niet alleen aan de „mechanisatie“ te danken is, maar dat allerlei factoren daarop invloed hebben uitgeoefend. Daartoe rekent ook hij het nuttige gebruik van afvalstoffen in de chemische industrie. („Honderdduizenden hebben op deze wijze arbeid en brood verkregen“). Verder de verovering van exportmarkten, de fabriek uitvindingen op het gebied der werkstoffen; factoren, die ook wij in deze serie noemden, en die met vele te vermeerderen zijn, b.v. de (kunstmatige) expansie van het creditwezen, waarover trouwens Grdžic later goede opmerkingen maakt. We herhalen: het is verkeerd om uit dat complex één enkele factor te isoleeren, en deze als basis te nemen voor berekeningen; het is noodig om rekening te houden met het zeer samengestelde karakter van ieder der genoemde factoren zelf.

We kunnen nu niet het gansche betoog van den genoemden auteur volgen, hoewel de bespreking van een aantal zijner stellingen zeer aanlokt. Zoo b.v. het betoog, dat de rationalisaties meestal periodieke golfbewegingen zijn, „zoodat alle bedrijven ongeveer denzelfden amortisatiegraad zullen hebben op het oogenblik, dat zij hun installaties moeten vernieuwen: een graad, die volgens den schrijver practisch volledige amortisatie beteekent. En verder de redeneering, dat de rationalisatie geen veranderingen bij het kapitaal te voorschijn roept, die de compensatie „van deze zijde“ zouden verhinderen. Beide stellingen zijn, zooals we in de voorgaande artikelen hebben willen uiteenzetten, door de feiten van den tegenwoordigen tijd omvergeworpen. En daarmede is een belangrijke steun aan Grdžics overigens zeer verdienstelijke verdediging der compensatietheorie ontvallen.

Het meest echter interesseert ons nu het hoofdstuk „Fehlrationalisierung“ in het genoemde boekje. Niet alleen om den inhoud, vooral ook

1) Natuurlijk niet bij het C. N. V., dat in de eerste plaats van „politieke eischen“ niets moet hebben, en verder ook inzake de 40-urige arbeidweek een zeer voorzichtig oordeel heeft.

KUNST

an de Kaai. —

rdorpsvertel- n het literaire vorige eeuw ijk is daaraan die door zijn Betuwsch dan- n.

in de eerste lding van het verheerlijking i romantische en oord van

a weer in het r de kijk der n anders gerde werkelijk- ntenmenschen niet zoo arge- l. Het leven in entra, had den dan zijn stede- end verkeeren